

บทที่ 5

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการทูตพหุภาคีของจีน ต่อรัสเซียและรัฐเอเซียกลาง

ในยุคหลังสงครามเย็น สาธารณรัฐประชาชนจีนได้ให้ความสำคัญกับการทูตพหุภาคีมากขึ้น ทั้งนี้เพราะจีนมีประสบการณ์เกี่ยวพันกับกลุ่มประเทศในหลายภูมิภาค ประสบการณ์ของจีนกับประเทศสมาชิกสมาคมอาเซียนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในกรอบ ASEAN+1 ทำให้จีนเปลี่ยนท่าทีที่เคยมองว่าการทูตพหุภาคีอาจไม่เป็นประโยชน์ต่อจีนเพราะจีนอาจถูก “รวมหมู่” วิพากษ์วิจารณ์ได้ จีนเริ่มเห็นว่าการทูตพหุภาคีให้ประโยชน์ต่อจีนหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งลดความหวาดระแวง เพิ่มความไว้วางใจ และผลักดันความร่วมมือในด้านอื่น ๆ

จีนประสบความสำเร็จในการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้านทางด้านตะวันตก โดยเฉพาะกับสหพันธรัฐรัสเซีย สาธารณรัฐคาซัคสถาน สาธารณรัฐคีร์กีซ สาธารณรัฐทาจิกิสถาน และสาธารณรัฐอุซเบกิสถาน ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญร่วมกันทั้งการเมือง เศรษฐกิจ ความมั่นคง กรอบความร่วมมือพหุภาคีที่จีนจัดตั้งคือ “เซี่ยงไฮ้ 5” (Shanghai 5) และต่อมาพัฒนาเป็น “องค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้” (Shanghai Cooperation Organization) ได้ช่วยให้ประเทศสมาชิกเริ่มไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น และร่วมมือกันในหลายด้าน จีนได้รับประโยชน์มากมายจากการดำเนินนโยบายการทูตพหุภาคีต่อประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้

บทนี้จะวิเคราะห์ผลประโยชน์ของจีนและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินการทูตพหุภาคีของจีนต่อรัสเซียและรัฐเอเซียกลาง ภายใต้กรอบความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ (SCO) โดยแบ่งการวิเคราะห์เป็น 3 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการทูตพหุภาคีของจีน
2. ปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อการทูตพหุภาคีของจีน
3. ผลประโยชน์แห่งชาติจีน

ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการทูตพหุภาคีของจีน

ทฤษฎี “การเมืองเกี่ยวพัน” (Linkage Politics) เป็นกรอบการวิเคราะห์ที่พิจารณาการเมืองเกี่ยวพันระหว่างปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศใดประเทศหนึ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีนในยุคหลังสงครามเย็นที่ได้ปรับการดำเนิน

นโยบายต่างประเทศ ที่เคยเน้นการทูตทวิภาคีกับประเทศต่าง ๆ มาเป็นการทูตพหุภาคีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยการก่อตั้งกลุ่ม “เซียงไฮ้ 5” อันประกอบด้วยจีน รัสเซีย คาซัคสถาน คีร์กีซสถาน และทาจิกิสถานในค.ศ.1996 ต่อมาได้พัฒนาเป็น “องค์การความร่วมมือแห่งเซียงไฮ้” ในค.ศ.2001 จนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยภายนอก หมายถึง สภาพแวดล้อมหรือการเปลี่ยนแปลงภายนอกประเทศ ทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค ที่ส่งผลกระทบต่อหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศจีน ประกอบด้วย (1) การมีประเทศเพื่อนบ้านที่แตกออกมาจากสหภาพโซเวียตเดิมและมีพรมแดนประชิดกับจีน (2) การรวมกลุ่มของรัฐขยายตัวในยุคหลังสงครามเย็น (3) อาชญากรรมข้ามชาติจากการก่อการร้ายข้ามแดน (4) การแผ่ขยายอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในเอเชียกลาง

1. การมีประเทศเพื่อนบ้านใหม่ ๆ และมีพรมแดนประชิดกับจีน

จีนเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่ ทำให้มีพรมแดนติดต่อกับประเทศต่าง ๆ ดังนี้ สหภาพโซเวียต 4,380 กิโลเมตร อัฟกานิสถาน 76 กิโลเมตร ภูฏาน 470 กิโลเมตร พม่า 2,185 กิโลเมตร อินเดีย 3,380 กิโลเมตร เกาหลีเหนือ 1,416 กิโลเมตร ลาว 423 กิโลเมตร มองโกเลีย 4,677 กิโลเมตร เนปาล 1,236 กิโลเมตร เวียดนาม 1,281 กิโลเมตร และปากีสถาน 523 กิโลเมตร ภายหลังสหภาพโซเวียตล่มสลาย ทำให้จีนมีพรมแดนติดต่อกับประเทศใหม่ในเอเชียกลางเพิ่มขึ้น ได้แก่ รัสเซีย ซึ่งเป็นรัฐสืบทอดอำนาจจากสหภาพโซเวียต จีนมีพรมแดนติดต่อกับรัสเซียด้านตะวันออกเฉียงเหนือของรัสเซีย 3,605 กิโลเมตร และตะวันตกเฉียงเหนือของรัสเซีย 40 กิโลเมตร คาซัคสถาน 1,533 กิโลเมตร คีร์กีซสถาน 858 กิโลเมตร ทาจิกิสถาน 414 กิโลเมตร¹

การที่สหภาพโซเวียตแยกแตกออกเป็นสาธารณรัฐใหม่ ๆ ในเอเชียกลาง ทำให้จีนมีเขตแดนติดต่อกับหลายประเทศ จีนจำเป็นต้องเจรจากับประเทศใหม่ ๆ ในเอเชียกลางเพื่อกำหนดเขตแดนให้ชัดเจนเพื่อการยอมรับจากประเทศต่าง ๆ หลากหลาย ด้วยเหตุนี้จีนจึงประสบปัญหาเส้นเขตแดนที่ไม่ชัดเจนกับบางประเทศ เพราะเขตแดนสามารถนำไปสู่ความขัดแย้งอื่น ๆ ใดก็ได้ เนื่องจากเขตแดนระหว่างจีนกับประเทศเหล่านี้ติดต่อกันยาวไกล การตกลงกับประเทศเหล่านี้อาจทำให้ประเทศข้างเคียงไม่เข้าใจหรือไม่พอใจได้ หลังจากที่จีนเจรจากับประเทศเหล่านี้

¹ Central Intelligence Agency. The World Fact book. “China.” (1 November 2008)

แบบทวิภาคีในระยะแรก แต่ต่อมาเห็นว่าถ้าสามารถสร้างความเข้าใจร่วมกันในลักษณะพหุภาคี ก็น่าจะเป็นประโยชน์ จีนเชื้อเชิญผู้นำประเทศเหล่านี้มายังที่นครเซี่ยงไฮ้ เพื่อเจรจาหรือร่วมกันในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจนเป็น “กลุ่มเซี่ยงไฮ้ 5” (Shanghai Five) จากนั้นทุกฝ่ายเริ่มมีความไว้วางใจกันมากขึ้น ทำให้ความขัดแย้งด้านเขตแดนเริ่มคลี่คลาย เนื่องจากรัฐภาคีมีความระแวดระวังกันน้อยลง ทุกประเทศจึงเริ่มหันมาเจรจาร่วมกันอย่างสันติวิธี โดยใช้วิธีการแก้ปัญหา เพื่อให้ทุกประเทศมีผลประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือทุกฝ่ายเห็นพ้องในการปักปันเขตแดนในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งเห็นชอบในการถือครองสิทธิ์เพื่อหาประโยชน์ในบริเวณเขตแดนร่วมกัน

ต่อมา รัฐภาคีเห็นพ้องในการทำสนธิสัญญาเพื่อลดกำลังทหาร ลดอาวุธบริเวณเขตแดน และสร้างความเชื่อมั่นระหว่างรัฐว่าจะไม่เผชิญหน้ากันด้วยกำลังทหาร เป็นต้น ความร่วมมือเหล่านี้เป็นสาเหตุให้ประเด็นปัญหาเขตแดนได้บรรเทาความขัดแย้งลง นอกจากนี้ จีนได้ผลักดันให้ความร่วมมือของรัฐภาคียกระดับเป็นองค์การความร่วมมือแห่งภูมิภาค ทำให้รัฐภาคีมีความสัมพันธ์ที่กระชับแน่นมากขึ้น เนื่องจากรัฐภาคีได้กำหนดให้มีการประชุมร่วมกันต่อเนื่องทุกปี ทั้งในระดับประมุขของประเทศและในระดับรัฐมนตรี ทำให้การดำเนินนโยบายภายใต้องค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้ มีลักษณะเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเห็นได้จากรัฐภาคีให้ความสำคัญต่อความร่วมมือพหุภาคีดังกล่าวไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งยังจำกัดจำนวนทหารบริเวณเขตแดน การจำกัดระยะห่างของการซ้อมรบทางทหารของแต่ละประเทศมิให้ล่วงล้ำเขตแดนระหว่างกัน เพื่อไม่ทำให้รัฐใดรัฐหนึ่งหวาดระแวงว่ารัฐภาคีจะเป็นภัยคุกคามต่อรัฐตน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางทหารบริเวณเขตแดนร่วมกัน เป็นต้น

2. การรวมกลุ่มของรัฐขยายตัวในยุคหลังสงครามเย็น

การทูตพหุภาคีของจีนต่อรัสเซียและรัฐเอเซียกลางเริ่มขึ้นในยุคหลังสงครามเย็น กระแสความขัดแย้งอันเนื่องมาจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างได้ลดลง แต่โลกกำลังได้รับอิทธิพลจากปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ (Globalization) หรือกระแสครอบโลก ซึ่งเป็นกระบวนการที่ขยายไปครอบคลุมทั่วทั้งโลกด้วย

ทุน การล่มสลายของคอมมิวนิสต์ ทำให้ทุนนิยมเสรีขยายไปทั่วโลก เชื่อมโยงเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ เข้าด้วย ตลาดหุ้นของประเทศต่าง ๆ เชื่อมโยงใกล้ชิดมากขึ้น

ข้อมูลข่าวสาร มีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากพัฒนาการของเทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศ ส่งผลให้ประชาชนไม่ว่าจะอยู่มุมไหนของโลกสามารถรับรู้ข่าวสารได้อย่างฉับพลัน

ค่านิยม ทั้งด้านการเมืองว่าด้วยเรื่องประชาธิปไตย และด้านเศรษฐกิจที่สนับสนุนให้มีการค้าเสรีและเป็นธรรม รวมทั้งด้านสังคมว่าด้วยเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน ได้แพร่กระจายตามข้อมูลข่าวสารและเงินทุนไปยังทั่วโลก ทำให้ค่านิยมเหล่านี้ได้รับการยอมรับมากขึ้นในโลก²

อิทธิพลของกระแสครอบโลกทำให้ประเทศต่าง ๆ กังวล ต่างไม่แน่ใจว่าจะปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ หลายประเทศได้ตัดสินใจร่วมมือและรวมกลุ่มกันใกล้ชิดยิ่งขึ้น และบูรณาการการพัฒนาในภูมิภาคต่าง ๆ มากขึ้น (regional integration) จีนใช้การทูตพหุภาคีกับรัฐในเอเชียกลางและสหพันธรัฐรัสเซียซึ่งอ่อนแอลงหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต จึงสามารถจูงใจและผลักดันให้รวมกลุ่มเป็น “กลุ่มเซี่ยงไฮ้ 5” และหลังจากนั้นก็พัฒนาเป็น “องค์การความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้”

ดังนั้นเมื่อสหภาพโซเวียตแตกออกเป็นรัฐต่าง ๆ ทำให้จีนดำเนินการทูตพหุภาคีเพื่อแก้ไขปัญหาเขตแดน และลดข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นข้ามขอบเขตพรมแดนรัฐได้โดยสะดวก อีกทั้งยังช่วยขยายและประสานประโยชน์ของรัฐภาคีที่ร่วมอยู่ในองค์การเดียวกัน นอกจากนี้ หากจีนดำเนินการทูตพหุภาคีโดยการดำเนินความสัมพันธ์ฉันมิตรเฉพาะกับรัสเซียซึ่งเป็นรัฐสืบทอดอำนาจต่อจากสหภาพโซเวียต อาจสร้างความหวาดระแวงให้กับประชาคมโลกรวมทั้งรัฐที่เป็นประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นจีนจึงดำเนินการทูตพหุภาคีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยให้รัฐต่าง ๆ ร่วมรับรู้ข้อตกลงระหว่างกันด้วยความโปร่งใส นำไปสู่ความไว้วางใจระหว่างรัฐภาคีมากขึ้น จึงเกิดความสมัครสมานสามัคคีที่จะพัฒนาให้ความร่วมมือเกิดความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว

การรวมกลุ่มระหว่างจีนกับรัสเซียและเอเชียกลาง ทำให้การทูตพหุภาคีของจีนมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง เนื่องจากรัฐภาคีมีพรมแดนที่ใกล้ชิดกัน ดังนั้นการสนับสนุนให้เกิดความมีเสถียรภาพทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจมีความเป็นไปได้สูง เพราะมีความสะดวกในการผลักดันให้เกิดความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างรวดเร็ว แต่การเปิดพรมแดนให้กับรัสเซียและเอเชียกลาง แม้จะทำให้ลดข้อจำกัดในการเข้าเมืองของประชาชนน้อยลง และพัฒนาให้เศรษฐกิจจีนและรัฐภาคีดีขึ้น แต่ก็ทำให้การรวมตัวกันของกลุ่มก่อการร้ายในบริเวณมณฑลซินเจียงที่มีพรมแดนติดต่อกับรัสเซียและเอเชียกลาง มีการลักลอบขนย้ายอาวุธยุทโธปกรณ์ได้

² จุลชีพ ชินวรวรโณ, สู่สหประชาชาติ 3: กระแสเศรษฐกิจการเมืองโลกที่ไร้พรมแดน, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2544)

สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้กลุ่มก่อการร้ายสามารถขยายตัวเข้าสู่มณฑลซินเจียงของจีนมากขึ้น ตลอดจนอาจทำให้เกิดการยั่วยุ เพื่อให้ชนกลุ่มน้อยชาวอุยกูร์มีแรงบันดาลใจมากขึ้น ในการพยายามแบ่งแยกดินแดนเป็นรัฐอิสระ³ อย่างไรก็ตาม ภารกิจขั้นต้นของกองกำลังทหารแห่งรัฐภาคีได้ถูกปรับเปลี่ยนจากการป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก เป็นการป้องกันภัยคุกคามจากชนกลุ่มน้อยที่ก่อความไม่สงบภายในประเทศแทน⁴ ปฏิบัติการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าจีนและรัฐภาคีต่างให้ความสำคัญต่อปัญหาด้านความมั่นคงร่วมกัน ซึ่งเริ่มจากปัญหาเขตแดนที่มีการกำหนดสัดส่วนไม่ชัดเจน และขยายสู่ผลพวงของปัญหาเขตแดน คือชนกลุ่มน้อยบางส่วนที่รวมตัวเป็นกลุ่มก่อการร้ายบริเวณเขตแดนพยายามก่อเหตุจลาจลไปทั่วพรมแดนรัฐภาคี

3. อาชญากรรมข้ามชาติจากการก่อการร้ายข้ามแดน

บริเวณชายแดนระหว่างจีนกับรัฐในเอเชียกลางมีประชาชนหลากหลายชาติพันธุ์ ในมณฑลซินเจียงมีชนกลุ่มน้อยชาวอุยกูร์ (Uighur) หรืออุยกูร์ (Uygur) ซึ่งเป็นชาวเติร์กนับถือศาสนาอิสลามอาศัยอยู่ในมณฑลซินเจียงมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1300 ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่เป็นคนส่วนใหญ่ในบริเวณดังกล่าว ใน ค.ศ. 1949 ได้มีการคงกองกำลังทหารในบริเวณดังกล่าวและมีชาวจีนเชื้อสายฮั่นอพยพมาตั้งรกรากทั่วเมืองซินเจียงเป็นจำนวนมาก การกระทำดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันในลักษณะของ “การกลืนชาติ” ของชนกลุ่มน้อยอุยกูร์เชื้อสายเติร์ก (dilute the Uighur population) ต่อมา ชาวจีนได้เพิ่มจำนวนประชากรจากร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 40 ในทศวรรษ 1990 ขณะที่กลุ่มก่อการร้ายทวีความรุนแรงมากขึ้น และมีการลอบสังหารผู้คนจำนวน 22 ราย ในบริเวณใกล้เมืองคาซการ์ (Kashgar) ทางทิศตะวันตกของจีนบริเวณมณฑลซินเจียง ภายใต้การนำของนายอับดุล คาสิม (Abdul Kasim) ผู้นำของขบวนการเสรีเติร์กิสถาน (the Free Turkestan Movement) จีนมองว่ากลุ่มมูจาฮิดีน (Mujahideen) ในอัฟกานิสถานเป็นฝ่ายสนับสนุนอาชญากรรม⁵

³ Yitzhak Shichor, “China’s Central Asian Strategy and the Xinjiang Connection: Predicaments and Medicaments in a Contemporary Perspective,” *China and Eurasia Forum Quarterly* Vol. 6 No.2 (2008): 55-73.

⁴ Nicolas Becquelin, “Staged Development in Xinjiang,” *The China Quarterly* No.178 (June 2004): 358-378.

⁵ Adam Wolfe. “China takes the lead in strategic Central Asia.” *Asia Times Online* (18 April 2009) <<http://www.atimes.com/atimes/China/FI17Ad04.htm>> 17 September 2004.

กลุ่มเตอร์กิสถานตะวันออก (East Turkistan) พยายามก่อการร้ายในบริเวณเขตปกครองตนเองมณฑลซินเจียง โดยมีแผนการเพื่อก่อเหตุจลาจลสร้างความรุนแรงให้เกิดขึ้น ดังนี้

การลอบวางระเบิด

เป้าประสงค์ของการลอบวางระเบิดของกลุ่มก่อการร้ายส่วนใหญ่ คือการมุ่งระเบิดในแหล่งที่มีผู้บริสุทธิ์ เพื่อสร้างบรรยากาศให้เกิดความหวาดกลัว และขยายอิทธิพลของกลุ่มก่อการร้ายให้มีความน่าหวงเกรงมากขึ้น ดังนี้

ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991 เกิดเหตุลอบวางระเบิดในมณฑลซินเจียงที่สถานีขนส่งเมือง Kuqa ซึ่งอยู่ในบริเวณแอ่งทาริม (Tarim Basin), ที่เมือง Aksu ตั้งอยู่ทางตอนกลางของมณฑลซินเจียงและใกล้เทือกเขาเทียนชาน (Tianshan) เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 1 ราย และบาดเจ็บ 13 ราย ทั้งยังลอบวางระเบิดในห้างสรรพสินค้าแต่ไม่สำเร็จ

ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1992 ขณะที่ชาวจีนกำลังฉลองเทศกาลตรุษจีน ได้มีกลุ่มก่อการร้ายลอบวางระเบิดรถโดยสารประจำทาง 2 คัน สาย 52 และสาย 30 ในเมืองอูรุมฉี (Urumqi) เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตจำนวน 3 ราย และบาดเจ็บอีก 23 ราย นอกจากนี้ยังได้ลอบวางระเบิดในโรงพยาบาลและแหล่งที่พักอาศัยของชาวจีน แต่เจ้าหน้าที่ตรวจพบเสียก่อน จึงไม่เกิดความเสียหาย

ในวันที่ 17 มิถุนายน ค.ศ. 1993 กลุ่มก่อการร้ายลอบวางระเบิดกว่า 10 แห่ง ทั้งในห้างสรรพสินค้า ตลาด โรงแรม แหล่งวัฒนธรรมทางตอนใต้ของมณฑลซินเจียง เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 2 ราย และบาดเจ็บอีก 36 ราย และที่บริษัทเครื่องจักรเพื่อการเกษตรในเมืองคาสีห์ (Kashi) ทำให้มีผู้เสียชีวิต 2 ราย และบาดเจ็บอีก 7 ราย ต่อมาในวันที่ 1 สิงหาคม มีการลอบวางระเบิดที่โรงพยาบาลของบริษัทการค้าต่างประเทศในเมืองซาห์เชห์ (Shache) และเมืองคาสีห์ เป็นเหตุให้มีผู้บาดเจ็บจำนวน 15 คน จากนั้นในวันที่ 19 สิงหาคม มีการลอบวางระเบิดด้านหน้าของปราสาทวัฒนธรรม (Cultural Palace) ในเมืองโฮตัน (Hotan) เป็นเหตุให้มีผู้บาดเจ็บ 6 ราย

ต่อมาในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 กลุ่มก่อการร้ายเตอร์กิสถานตะวันออกได้ลอบวางระเบิดรถโดยสารประจำทาง 3 คัน สาย 2 สาย 10 และสาย 44 ในเมืองอูรุมฉี เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 9 ราย และบาดเจ็บสาหัสอีก 68 ราย

จากนั้น ในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ถึง 30 มีนาคม ค.ศ. 1998 กลุ่มก่อการร้ายได้ลอบวางระเบิดในเมืองเหยอเฉิง (Yecheng) และเมืองคาสีห์ ทำให้มีผู้บาดเจ็บจำนวน 3 ราย และทำให้ท่อส่งก๊าซธรรมชาติระเบิด ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจจีน เป็นเหตุให้สูญเสียมหาศาลเป็นเงิน 1 ล้านดอลลาร์ ต่อมาในวันที่ 7 เมษายน มีการลอบวางระเบิดหลายแห่ง ได้แก่

บ้านพักของผู้ผู้อำนวยการรักษาความปลอดภัยสาธารณะเมืองเหอเจิง (director of Public Security Bureau of Yecheng County) บ้านพักรองประธานคณะกรรมการที่ปรึกษาการเมืองแห่งชาติจีน (a vice-chairman of the Yecheng County Committee of the Chinese People's Political Consultative Conference: CPPCC) และบ้านพักผู้แทนข้าหลวงใหญ่แห่งเมืองคาสี (deputy commissioner of Kashi) เป็นเหตุให้มีผู้บาดเจ็บ 8 ราย

การลอบสังหาร

การก่อวินาศกรรมในชาติเพื่อทำให้ผู้คนเกิดความกลัวและหวาดระแวง โดยมีเป้าหมายเพื่อโจมตีเจ้าหน้าที่ ประชาชน และกลุ่มคนที่รักชาติ (patriotism) ศาสนา (religious) บุคคลสำคัญของชนกลุ่มน้อยชาวอุยกูร์ รวมทั้งชนกลุ่มน้อยชาวฮั่น โดยการลอบสังหารพวกเขา ประหนึ่งว่าเป็นพวกนอกรีต (“pagans”)

ในวันที่ 24 สิงหาคม ค.ศ. 1993 กลุ่มก่อการร้ายเตอร์ริสสถานตะวันออก 2 รายได้ใช้มีดแทงนายอาบลิซ ดาห์โมลลาร์ (Abliz Damolla) สมาชิกคณะกรรมการที่ปรึกษาการเมืองแห่งชาติ เมืองคาสี⁶ ซึ่งเป็นอิหม่าม⁶ แห่งมัสยิดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในมณฑลซินเจียง

ในวันที่ 22 มีนาคม ค.ศ. 1996 ผู้ก่อการร้ายเตอร์ริสสถานตะวันออก 2 ราย ได้ลอบวางระเบิด รวมทั้งใช้อาวุธมีดและปืนทำร้ายผู้คนจนเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตจำนวน 6 ราย และบาดเจ็บสาหัสอีก 1 ราย ต่อมาได้ปฏิบัติการแบบเดิมอีกในวันที่ 12 พฤษภาคม ทำให้มีผู้เสียชีวิต 2 ราย อย่างไรก็ตาม ผู้ก่อการร้ายจะกระทำการใช้มีดแทงผู้บริสุทธิ์อย่างไม่ยั้งมือ ตั้งแต่ 7 ถึง 21 บาทแผล หากยังไม่เสียชีวิตจะยิงซ้ำด้วยปืน ซึ่งถือเป็นการก่ออาชญากรรมที่โหดร้ายอย่างยิ่ง

ผู้ก่อการร้ายจะสังหารผู้คนอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการเดิม และเน้นคร่าชีวิตของครอบครัวบุคคลสำคัญ ในวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1997 ได้ลอบสังหาร 2 ราย และในวันที่ 3 กรกฎาคม ได้ฆ่าครอบครัวเจ้าหน้าที่ของหมู่บ้านเมืองอวาท (Avat) อีก 2 ราย และวันที่ 6 พฤศจิกายน ได้ฆ่านาย ยูนูส ซิดิกห์ ดาโมลลาร์ (Yunus Sidiq Damolla) สมาชิกสมาคมอิสลามแห่งมณฑลซินเจียงขณะกำลังทำการละหมาดอยู่ในมัสยิด

ในวันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1998 กลุ่มก่อการร้ายเดิมได้ลอบยิงนายอาบลิซ ฮาจี (Abliz Haji) สมาชิกคณะกรรมการที่ปรึกษาการเมืองแห่งชาติจีน ขณะที่เขากำลังละหมาดอยู่ในมัสยิด

⁶ อิหม่าม คือ ผู้นำในศาสนาอิสลามหรือผู้นำในการทำละหมาด

สถานการณ์เลวร้ายและรุนแรงมากขึ้นทุกขณะ เมื่อกลุ่มก่อการร้ายราว 12 คน นำโดย นายยาซิน โมฮัมหมัด (Yasin Muhammat) ได้ปฏิบัติการในระหว่างวันที่ 23 สิงหาคม ค.ศ. 1999 ถึง 3 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2001 โดยสังหารด้วยการใช้มีดแทงผู้บริสุทธิ์จนเสียชีวิตจำนวน 38 แผล จำนวน 2 ราย ตามด้วยการยิงผู้บริสุทธิ์อีก 1 ราย เผาบ้านเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตในกองเพลิงอีก 1 ราย และสังหารเจ้าหน้าที่ศาลในเมืองชูฟู (Shufu) ด้วยการใช้มีดแทงอีก 38 แผล

การโจมตีสถานีตำรวจและสถานที่ราชการ

ในวันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1996 หลังจากกลุ่มก่อการร้าย 6 รายได้ตัดสัญญาณโทรศัพท์ในเมืองเหยอเจิง และลอบสังหารหัวหน้าผู้รักษาการของเมืองดังกล่าว และตำรวจที่อยู่เวร จากนั้นได้ลักพาตัวผู้รักษาความปลอดภัยและคนขับรถบรรทุกน้ำประปาในหมู่บ้านเดียวกัน และสังหารทิ้งในทะเลทรายซึ่งห่างจากจุดเกิดเหตุ 10 กิโลเมตร

ในวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1999 กลุ่มก่อการร้ายได้โจมตีสถานีตำรวจในเมืองเซปู (Zepu) ด้วยปืน มีดขนาดใหญ่ ระเบิดขวด (incendiary bottles) และลูกระเบิดขนาดเล็ก (grenades) โดยยิงผู้รักษาความปลอดภัยเสียชีวิตหนึ่งรายและมีผู้บาดเจ็บอีกหลายราย รวมทั้งลอบสังหารผู้ต้องหาในข้อหาอาชญากรรมที่อยู่ภายใต้การอารักขา (criminal suspect in custody) ของตำรวจ ทำให้ตำรวจได้รับบาดเจ็บ หลังจากนั้นได้เผาสถานีตำรวจเสียหายไป 10 ห้อง รวมทั้งเผารถจี๊ป 1 คันและรถจักรยานยนต์อีก 3 คัน

การก่ออาชญากรรมและการลอบวางเพลิง

ในวันที่ 30 มกราคม ถึง 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1998 สมาชิกองค์การปลดปล่อยเตอร์กิสถานตะวันออก (East Turkistan Liberation Organization) ได้ก่ออาชญากรรมและลอบวางเพลิงในเมืองคาซีห์กว่า 23 คดี เป็นเหตุให้มีผู้บริสุทธิ์เสียชีวิต 1 ราย มีผู้บาดเจ็บสาหัส 4 ราย มีสัตว์พื้นเมืองเสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บสาหัสกว่า 1,000 ตัว นอกจากนี้ในวันที่ 23 พฤษภาคม ปีเดียวกัน สมาชิกของขบวนการ ฯ ที่ได้รับการฝึกอย่างลับ ๆ เพื่อก่อการร้ายยังได้ลอบวางเพลิงกว่า 15 คดีด้วยสารเคมีชนิดอันตรายกว่า 40 ชนิดในชุมชนเมือง ทั้งยังขู่ว่า “**จะทำให้เมืองอูรุมฉีกกลายเป็นทะเลเพลิงและสร้างความเสียหายกว่าหนึ่งร้อยล้านหยวน**” หลังจากนั้นจึงได้ลอบวางเพลิงขึ้นอีกในวันที่ 11 ตุลาคม ค.ศ. 1999

การสร้างฐานที่มั่นเพื่อฝึกก่อการร้ายเชิงลับและการลอบซื้ออาวุธยุทธภัณฑ์

ในทศวรรษ 1990 มีการสร้างฐานที่มั่นเพื่อซุ่มก่อการร้ายในเมืองเหยอเจิง โดยฝึกให้มีการก่อการร้าย การลอบวางระเบิด การลอบสังหาร และทักษะในด้านอื่น ๆ ทางจิตวิทยา เพื่อก่อการร้ายในมณฑลซินเจียง นอกจากนี้ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1998 นายฮาซาน มาห์ซุม (Hasan Mahsum) หัวหน้าขบวนการเตอร์กิสถานตะวันออก ได้สร้างฐานที่มั่นเพื่อปฏิบัติการฝึกก่อการร้าย

จำนวน 12 แห่งในมณฑลซินเจียงและฝักผู้ก่อการร้ายกว่า 150 ราย โดยแบ่งการฝักเป็น 15 ระดับ จากนั้นในวันที่ 30 ธันวาคม ค.ศ. 1999 ตำรวจได้ตรวจพบแหล่งหลบภัยที่อยู่ใต้ดิน (underground hideout) ในเมืองโพสคามห์ (Poskam) เมืองเซปู (Zepu) ซึ่งอยู่ลึกจากพื้นดินราว 3 เมตร มีขนาดกว้าง 2 เมตร และสูง 1.7 เมตร โดยค้นพบเครื่องมือและอุปกรณ์เพื่อทำระเบิด อาทิ เครื่องขุดเจาะไฟฟ้า (electric drills) เครื่องเชื่อมโลหะไฟฟ้า (electric welding machines) พิมพ์เขียว (blueprint) ปืนต่อสู้รถถัง (AT-Antitank) และลูกระเบิด (grenades) พร้อมทั้งระเบิดมือ (hand-grenades) เครื่องมือใช้จุดระเบิด (detonators) ปืน และอาวุธยุทธภัณฑ์อื่น ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2000 ตำรวจสามารถจับกุมผู้ก่อการร้ายได้ 7 ราย และค้นพบแหล่งซ่อนตัวที่อยู่ใต้ดินใกล้กับบ้านของผู้ก่อการร้ายมีขนาดลึก 7 เมตร สูง 2.5 เมตร และพบอีกแหล่งมีขนาดลึก 12 เมตร และกว้าง 3.8 เมตร สูง 2 เมตร และยึดปืนต่อสู้รถถัง (AT-Antitank) ลูกระเบิด (grenades) อีก 38 รายการ และเครื่องมือไฟฟ้าสำหรับจุดระเบิด อีก 22 รายการ และเครื่องมือระเบิดอื่น ๆ อีก 18 รายการ

ต่อมาในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2001 ตำรวจค้นพบอุโมงค์ที่ใกล้บ้านพักของกลุ่มก่อการร้ายที่ขุดลึกลงไปกว่า 4 เมตร และสามารถยึดอุปกรณ์เกี่ยวกับระเบิดได้อีก 61 รายการ และอาวุธยุทธภัณฑ์อื่น ๆ อีกในจำนวนมาก

การวางแผนและการก่อเหตุจลาจลเพื่อสร้างความหวาดกลัว

การวางแผนเพื่อปฏิบัติการดังกล่าวเพื่อสร้างบรรยากาศให้เกิดความหวาดกลัวต่อผู้ก่อการร้าย ไม่ว่าจะเป็นการใช้อาวุธเพื่อทำลายล้างประชาชนและทรัพย์สิน ทั้งในรูปแบบการลอบวางเพลิง การก่อการร้าย การลอบวางระเบิด การลอบสังหาร ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น⁷

แผนปฏิบัติการก่อการร้ายดังกล่าว สร้างความหวาดวิตกให้กับประชาชนผู้บริสุทธิ์ รวมทั้งรัฐบาลจีนเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามเหตุจลาจลที่สร้างความอลหม่านให้เกิดขึ้นนั้น มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในมณฑลซินเจียงของจีนเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ค.ศ. 1996 เกิดสงครามครั้งที่สองระหว่างรัสเซียกับเชชเนีย ขณะที่ทาจิกิสถานต้องเผชิญหน้ากับสงครามกลางเมือง (civil war) และอุซเบกิสถานประสบปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองที่เคร่งศาสนาอิสลาม (Islamic fundamentalists) พยายามสถาปนารัฐอิสลามขึ้น เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้จีนเกรงว่าความไร้เสถียรภาพด้านความมั่นคงดังกล่าวจะแพร่กระจายมายัง

⁷ Information Office of the State Council. "East Turkistan: Terrorist Forces Cannot Get Away With Impunity." *Beijing Review* (31 January 2002): 14-23.

มณฑลซินเจียง จีนจึงดำเนินการรณรงค์ “ปราบปรามอย่างหนัก” (“strike hard” campaign) โดยจับกุมผู้ต้องสงสัยว่าเป็นกลุ่มก่อการร้ายจำนวน 1,700 คน⁸

การปราบปรามอย่างหนักของรัฐบาลจีน อาจเป็นการปลุกปั่นให้สถานการณ์ก่อการร้ายยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นได้ อย่างไรก็ดี ภายหลังจากเหตุการณ์วินาศกรรม 9/11 ทำให้เกิดความวุ่นวายปั่นป่วนมากขึ้น ชนกลุ่มน้อยอุยกูร์ได้รับความสนใจยิ่งขึ้น เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับเครือข่ายอัลกออิดะห์ ภายใต้งานนำของอุซมาห์ บิน ลาดิน อย่างไรก็ตาม จีนเล็งเห็นว่ามียุทธศาสตร์ที่ทรงอิทธิพลต่อกลุ่มอุยกูร์ที่อยู่ในจีนและมีความเกี่ยวข้องกับอุซมาห์ บิน ลาดิน ดังนี้

กลุ่มตาบลีจี จามาตห์ (Tableeghi Jamaat) เป็นชาวปากีสถานที่จีนเชื่อว่าเป็นฝ่ายจัดหาอาวุธ และฝึกชาวอุยกูร์ให้เป็นทหารเพื่อต่อสู้ในอัฟกานิสถานเมื่อ ค.ศ.1998 เนื่องจากมีเรื่องขัดแย้งภายในกลุ่มของชาวคีร์กีซที่เกิดขึ้นในจีนและเรียกตนเองว่า “คาสารี” (Kasarli)

จีนและรัฐในเอเชียกลางริเริ่มความร่วมมือเพื่อทำลายล้างกลุ่มหัวรุนแรงในเอเชียกลางและซินเจียงร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 มีการรายงานจากสำนักงานข่าวของรัสเซียว่าการที่รัฐบาลจีนกล่าวประณามกลุ่มน้อยอย่างรุนแรง พร้อมทั้งต่อว่ารัฐบาลปากีสถานทางอ้อม ทำให้เกิดสถานการณ์ที่ไม่สงบและรุนแรงยิ่งขึ้นในมณฑลซินเจียง

กลุ่ม Hizb-ut-Tahrir (Islamic Revival) ซึ่งมีอยู่จำนวนน้อย แต่มีอยู่ทั่วภูมิภาคเอเชียกลาง เป้าหมายของกลุ่มนี้คือ การสร้างรัฐศาสนา (“Caliphate”) หรือ รัฐอิสระซึ่งอยู่ในบริเวณพรมแดนมณฑลซินเจียง อุซเบกิสถาน ทาจิกิสถาน และคีร์กีซสถาน

คณะกรรมการเตอร์กิสถานตะวันออก (Committee for Eastern Turkistan) ซึ่งมีฐานที่ตั้งอยู่ในบริเวณเมืองอัลมา อตา แห่งคาซัคสถาน กลุ่มนี้เดิมเคยเป็นกองโจรชาวอุยกูร์ผู้ต่อต้านกองทัพปลดแอกประชาชนจีน (Chinese People’s Liberation Army)

กลุ่มจามาตห์ อิสลาม (Jamaat-i-Islami) คือพรรคการเมืองชาวอิสลามขนาดใหญ่ที่สุดในปากีสถาน นำโดย นาย กาสี ฮุซเซน อามาตห์ (Qazi Hussain Ahmad) มีรายงานหลายชิ้นระบุว่าคนส่วนใหญ่ในพรรคเป็นชาวอุยกูร์ บ้างรายงานว่ามีจำนวนกว่า 100 คน บ้างรายงานว่าการที่กลุ่มนี้ได้รับการฝึกจากกลุ่มอัฟกัน มูจาฮิดีน (Afghan-Mufahadeen) เป็นต้น

⁸ Adam Wolfe. “China takes the lead in strategic Central Asia.”

กลุ่มเคลื่อนไหวชาวอิสลามแห่งอุซเบกิสถาน (Islamic Movement of Uzbekistan: IMU) เป็นกลุ่มทหารที่มีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว นำโดย จูมา นามานกานี (Juma Namangani) ผู้ถูกระบุว่าตัวแทนของบิน ลาเดน และยังเป็นฝ่ายที่ฝึกชาวอุยกูร์ในศูนย์ทหารพลร่ม ณ เมืองมาซาร์ อี ชารีฟ (Mazar-e-Sharif) อยู่ทางตอนเหนือของอัฟกานิสถาน นอกจากนี้ยังเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกับรัฐบาลตอลิบาน กลุ่มอัลกออิดะห์ (Al-Qaeda) กลุ่ม Hizb-ut-Tahrir โดยกลุ่ม IMU นั้นยังเป็นส่วนหนึ่งในสามกลุ่มดังกล่าว แม้ว่าจะได้รับรายงานว่านายนามานกานี (Namangani) เสียชีวิตแล้วในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2001 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการต่อสู้กับการต่อต้านตอลิบาน

องค์กรอัลกออิดะห์ของอุซมะห์ บินลาเดน (Osama bin Laden's Al-Qaeda Organization) มีการรายงานว่ามีการบอบอยู่ในต่างประเทศและซ่องสุมเป็นกลุ่มกองโจรในอัฟกานิสถานในจำนวนกว่า 6,000-7,000 คน นอกจากนี้ยังมีผู้รับจ้างที่เป็นทั้งชาวปากีสถาน คีร์กีซสถาน อิหร่าน อุซเบกิสถาน ทาจิกิสถาน เซเชเนีย รวมทั้งชาวอุยกูร์จากมณฑลซินเจียงด้วย โดยผู้รับจ้างที่อยู่ในต่างประเทศนั้น จะได้รับทุนและการฝึกฝนจาก อุซมะห์ บิน ลาเดนซึ่งอยู่ในองค์กรอัลกออิดะห์ในอัฟกานิสถาน⁹

การก่อการร้ายที่เกิดขึ้นทั่วเขตปกครองตนเองมณฑลซินเจียงของจีน มีการสร้างสถานการณ์ที่เข้มข้นมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้รัฐบาลตระหนักรู้ที่จะพยายามแก้ไขปัญหาความมั่นคงดังกล่าว โดยการผลักดันให้เกิดความร่วมมือในหมู่มวลรัฐสมาชิกองค์การความร่วมมือแห่งเซียงไฮ้มากขึ้น เนื่องจากหากปล่อยให้การก่อการร้ายขยายตัวยิ่งขึ้นโดยมิได้ทำการปราบปราม รังแต่จะทำให้รัฐยิ่งขาดเสถียรภาพและอาจนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดนได้สำเร็จในที่สุด ดังนั้นจีนจึงจำเป็นต้องรักษาบูรณภาพแห่งดินแดนของตน โดยการส่งเสริมภารกิจทางด้านความมั่นคงทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งความอยู่รอดของรัฐ

4. การแผ่ขยายอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในเอเชียกลาง

สหรัฐฯ ๔ เข้ามาขยายอิทธิพลในเอเชียกลาง ตั้งแต่สหภาพโซเวียตล่มสลาย เนื่องจากต้องการให้รัฐต่าง ๆ มีการปกครองในระบบประชาธิปไตย แต่ภายหลังเหตุการณ์วินาศกรรม 9/11 ยิ่งทำให้สหรัฐฯ ๔ มีท่าทีต่อต้านรัฐอันธพาล (rouge state) อย่างเปิดเผย ซึ่งสหรัฐฯ ๔ ได้ระบุว่าอิรัก

⁹ L. McNeal, "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism," CRS Report for Congress Congressional Research Service (17 December 2001): 1-15.

เป็นหนึ่งในแกนแห่งความชั่วร้าย (Axis of Evil) สหรัฐฯ จึงมีท่าทีต่อต้านผู้นำอิรัก ชัดดัม ฮุสเซน อย่างมาก ท่าทีดังกล่าวส่งผลกระทบต่อนโยบายด้านความมั่นคงด้านพลังงานของจีน เนื่องจาก สหรัฐฯ ได้วางแนวกำลังของหน่วยนาวิกโยธินในบริเวณช่องแคบมะละกา (Strait of Malacca) เพื่อต่อสู้กับภัยคุกคามจากการก่อการร้ายที่เป็นอาชญากรรมข้ามชาติ (transnational terrorist threats)

อย่างไรก็ตาม แหล่งน้ำมันซาอุดีอาระเบียกลายเป็นเป้าหมายในการโจมตีของกลุ่มอัลกออิดะห์ ที่เริ่มขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2003 การระเบิดพลีชีพ (Suicide bombings) ในราชอาณาจักร ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง โดยเฉพาะแหล่งจัดหาน้ำมัน รายใหญ่ของจีน ยิ่งไปกว่านั้นการก่อการร้ายบริเวณอิรัก และซาอุดีอาระเบีย ทำให้การสำรวจ แหล่งน้ำมันของจีนประสบปัญหา ด้วยเหตุนี้ จีนจึงมีเป้าหมายในการลดการพึ่งพาพลังงานน้ำมัน จากบริเวณดังกล่าว เนื่องจากมีความจำเป็นต้องใช้เส้นทางผ่านคาบสมุทรอินเดีย ช่องแคบ มะละกาและทางทะเลจีนใต้ จีนจึงหันไปให้ความสำคัญกับรัสเซีย และเอเชียกลางมากขึ้น¹⁰

นอกจากนี้ จีนได้ให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการต่อสู้เพื่อต่อต้านการก่อการร้าย อย่างมาก ภายหลังจากประธานาธิบดีจอร์จ บุช เยือนกรุงปักกิ่งเนื่องในโอกาสครบรอบ 30 ปีแห่งการ เยือนจีนเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของประธานาธิบดีนิกสัน ในการต่อต้านการก่อการร้าย จีนร่วมใช้ข่าวกรองร่วมกับสหรัฐฯ โดยยินยอมให้หน่วย FBI (Federal Bureau of Investigation) ตั้งสำนักงานในกรุงปักกิ่ง¹¹ ท่าทีดังกล่าวของสหรัฐฯ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเป็นการพยายามแสวงหาพันธมิตร ในการร่วมกันต่อต้านการก่อการร้ายมากขึ้น โดยการเดินทางไปเยือนประเทศต่าง ๆ การมีท่าที ประนีประนอมกับอดีตศัตรูทางอุดมการณ์ ความขัดแย้งต่าง ๆ เริ่มผ่อนคลายลงบ้างเพื่อ ผลประโยชน์ทางการเมือง การปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันย่อมส่งผลดีต่อบรรยากาศเวทีระหว่างประเทศ ทั้งสองฝ่าย ทั้งจีนและสหรัฐฯ เริ่มช่วยเหลือกันในการร่วมต่อต้านการก่อการร้าย อันเนื่องมาจากจีน ประสบปัญหาจากชนกลุ่มน้อยที่พยายามแบ่งแยกดินแดน และพยายามก่อการร้าย ภายในประเทศ ขณะเดียวกันสหรัฐฯ เริ่มเข้ามามีบทบาทในเอเชียกลางมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ

¹⁰ Pak K. Lee, "China's quest for oil security: oil (wars) in the pipeline?," *The Pacific Review* Vol.18 No.2 (June 2005): 265-301.

¹¹ Dali L. Yang, "China in 2002: Leadership Transition and the Political Economy of Governance," *Asian Survey* Vol. XLIII No.1 (January/ February 2003): 25-40.

ในช่วงหลังเหตุการณ์วินาศกรรม 9/11 ด้วยการวางกำลังทหารให้ประจำการอยู่ในเมืองมานาส (Manas) แห่งคีร์กีซสถานจำนวน 1,200 นาย และในเมืองคาซีห์-คานาบัดห์ (Karshi-Khanabad) แห่งอุซเบกิสถานจำนวน 900 นาย¹² นอกจากนี้ ทาจิกิสถานยังยินยอมให้ใช้สนามบินดูชานเบ (Dushanbe) เพื่อใช้เป็นที่เติมเชื้อเพลิงของสหรัฐฯ ๕ อีกทั้งคาซัคสถานและเติร์กเมนิสถานยังยินยอมให้สหรัฐฯ ๕ สามารถนำเครื่องบินรบ บินผ่านน่านฟ้าได้¹³ เป็นต้น

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้จีนกังวลต่ออิทธิพลของสหรัฐฯ ๕ ที่เพิ่มมากขึ้นในประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับจีน ภายหลังจากเหตุการณ์วินาศกรรม 9/11 ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงปรากฏขึ้นในเอเชียกลางอย่างเห็นได้ชัด ดังนี้

1. การเริ่มปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้ายในอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ ๕ โดยอ้างว่าเพื่อโจมตีรัฐบาลตอลิบาน และรักษาความมั่นคงให้ภูมิภาคดังกล่าวเกิดความปลอดภัย
2. การตั้งฐานทัพของสหรัฐฯ ๕ และ NATO ในเอเชียกลาง ในอุซเบกิสถาน ทาจิกิสถาน และคีร์กีซสถานถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ภายหลังจากสหภาพโซเวียตล่มสลาย โดยสหรัฐฯ ๕ อ้างว่าเพื่อเร่งให้เกิดความร่วมมือทางเทคนิคในระดับทหารต่อทหาร
3. สหรัฐฯ ๕ และ NATO วางกองกำลังทหารในบริเวณพรมแดนเอเชียกลางที่เชื่อมต่อกับจีน ทำให้ถูกมองว่าเป็นการสร้างยุทธศาสตร์แนวใหม่แก่จีน แม้ผู้นำจีนจะไม่แสดงท่าทีกังวลต่อการกระทำดังกล่าว แต่เหตุการณ์นี้ทำให้โลกตระหนักได้ถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อาจนำไปสู่การปกป้องผลประโยชน์ของจีน เนื่องจากมีพรมแดนติดกับหลายประเทศในเอเชียกลาง¹⁴

การเข้ามาแผ่อิทธิพลของสหรัฐฯ ๕ ในเอเชียกลางหลังเหตุการณ์วินาศกรรม 9/11 นั้น ถูกตั้งข้อสงสัยอย่างมากถึงท่าทีดังกล่าวว่า เจตนารมณ์ที่แท้จริงของสหรัฐฯ ๕ นั้น อาจกระทำเพื่อต้องการต่อต้านการก่อการร้ายอย่างแท้จริง หรือเพียงเพื่อต้องการแสวงหาผลประโยชน์ในด้านพลังงาน แต่อีกนัยหนึ่งท่าทีดังกล่าวถูกตีความว่า แท้จริงแล้วการปรากฏตัวของสหรัฐฯ ๕ ใน

¹² Jim Nichol. "Central Asia: Regional Developments and Implications for U.S. Interests." CRS Report for Congress (11 June 2008): 23-26.

¹³ Ariel Cohen. "Competition over Eurasia: Are the U.S. and Russia on a Collision Course?" Heritage Lectures No.901 (4 September 2005): 2-6.

¹⁴ Marat Ersainovic Shaikhutdinov, "Central Asia: Developing the Region in the Vortex of the Geopolitical and Geoeconomic Antagonisms of the World Powers," American Foreign Policy Interests (2007): 45-58.

เอเชียกลางเพื่อต่อต้านการก่อการร้ายนั้นเป็นเพียงข้ออ้าง แต่แก่นัยในการดำเนินนโยบายในลักษณะปิดล้อมจีนเช่นในอดีต

เนื่องจากบทบาทจีนในปัจจุบันนั้นมีความโดดเด่นอย่างมาก ทั้งในด้านเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวอย่างยิ่ง เป็นเหตุให้คู่แข่งอย่างสหรัฐฯ ฯ ขาดดุลการค้าจีนเป็นจำนวนมหาศาล ในระยะเวลาที่ยาวนานอย่างต่อเนื่อง แต่การป้องปรามทางด้านเศรษฐกิจนั้น อาจจะเป็นข้อถกเถียงที่ดูเบาไปสำหรับการคงกองกำลังของทั้งสหรัฐฯ ฯ และ NATO ในบริเวณดังกล่าว อันเนื่องมาจากบทบาทด้านการทหารของจีนในปัจจุบันก็ได้ยิ่งหย่อนไปกว่าด้านเศรษฐกิจ แม้แต่น้อย เพราะจีนพยายามทุ่มเทงบประมาณจำนวนมหาศาลในด้านทหาร แม้ว่าจีนพยายามชี้แจงว่าจีนอยู่ในสถานะที่กำลังทะยานขึ้นอย่างสันติ (peaceful rise) แต่ชาติตะวันตกก็มองว่าจีนจะสร้างภัยคุกคามให้กับชาติอื่นทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ

ปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อการทูตพหุภาคีของจีน

ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1. ความกังวลของจีนต่อปัญหาชาติพันธุ์ 2. การสืบทอดอำนาจของผู้นำจีน 3. การพัฒนาเศรษฐกิจของจีน 4. ความต้องการด้านพลังงานของจีนที่เพิ่มขึ้น

ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ทำให้ชนกลุ่มน้อยแผ่ขยายในเอเชียกลางมากขึ้น โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยชาวอุยกูร์ (Uighur) ได้ขยายตัวจากจำนวน 1 ล้านคน เพิ่มขึ้นถึง 8 ล้านคนในทศวรรษ 1990 และพยายามแบ่งแยกดินแดนเพื่อแยกตนเป็นรัฐอิสระ ต่อมา จีนและเอเชียกลางทำเส้นทางรถไฟเชื่อมโยงเข้าหากันในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1991 ทำให้มีการค้าขายแดนระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น การกระทำดังกล่าวเสมือนเป็นการเปิดเส้นทางสายไหมขึ้นอีก หลังจากที่เส้นทางดังกล่าวถูกลดความสำคัญลงมากกว่า 1,000 ปีแล้ว อย่างไรก็ตาม สินค้าที่ผลิตเพื่อทำการค้าในบริเวณเส้นทางสายไหมนั้น ส่วนใหญ่แหล่งผลิตมาจากจีน เส้นทางการค้าสายหลักที่เชื่อมโยงพาดผ่านถึงกันคือเมืองอัลมาตี (Almaty) แห่งคาซัคสถาน กรุงบิชเคก (Bishkek) แห่งคีร์กีซสถาน และกรุงทาชเคนต์ (Tashkent) แห่งอุซเบกิสถาน

ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ มักอาศัยอยู่บริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจีน ซึ่งมีพรมแดนติดต่อกับอดีตสหภาพโซเวียต โดยมีชาวฮุย (Hui) อาศัยอยู่ในอัตราร้อยละ 97 โดยเฉพาะทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ คือเขตปกครองตนเองมณฑลซินเจียง มณฑลกานซู่ (Gansu) มณฑลชิงไห่ (Qinghai) เขตปกครองตนเองมณฑลหนิงเซียฮุย (Ningxia Hui) ขณะที่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน มีชาวมุสลิมอยู่ในบริเวณมณฑลยูนหนาน (Yunnan) และมณฑลกุ้ยโจว

(Guizhou) ตลอดจนทางตอนเหนือของจีนคือมณฑลเหอเป่ย์ (Hebei) มณฑลเหอหนัน (Henan) และมณฑลซานตง (Shandong)¹⁵

การกระจายตัวของชนกลุ่มน้อยในจีน สร้างความกังวลให้แก่จีน เนื่องจากชนกลุ่มน้อยพยายามแบ่งแยกดินแดนออกมาเป็นรัฐอิสระ นำมาซึ่งการทุ่มเทความสนใจต่อการรั้งเพื่อก่อจลาจลและสร้างความไม่สงบสุขไปทั่วประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากและท้าทายต่ออำนาจของรัฐอย่างยิ่ง

ต่อมาใน ค.ศ. 1997 จีนเริ่มรณรงค์เพื่อยุติการเคลื่อนไหวของชนกลุ่มน้อยที่พยายามแบ่งแยกดินแดนทำให้เกิดเหตุลอบวางระเบิดทั่วเอเชียกลาง¹⁶ ปลายทศวรรษ 1990 จีนมองว่าประชากรในเอเชียกลางที่มีเชื้อสายเติร์กกระจายตัวมากขึ้น จนทำให้เกิดการหลั่งไหลของชาวมุสลิมสู่จีนกว่า 20 ล้านคน ส่งผลกระทบต่อกิจการภายในประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเอเชียกลางอย่างยิ่ง โดยเฉพาะบริเวณพรมแดนมณฑลซินเจียง มณฑลกานซู และมณฑลหนิงเซียะ

1. ความกังวลของจีนต่อปัญหาชาติพันธุ์

ในบริเวณเขตปกครองตนเองมณฑลซินเจียง มีอาณาเขตติดต่อกับพรมแดนของรัฐต่าง ๆ และการอพยพของชาวจีนที่ทยอยไหลเข้าสู่มณฑลซินเจียงนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้นซึ่งถือว่ามีอัตราที่น้อยกว่าชนชาติอื่นอย่างมาก ประเด็นดังกล่าวถือเป็นปัญหาด้านชาติพันธุ์ แม้ว่าจีนเป็นประเทศที่มีชนชาติหลากหลายเผ่าพันธุ์ (“Multi-ethnic country”) แต่ขนาดพื้นที่ของมณฑลซินเจียงมีขนาดใหญ่ถึง 1 ใน 6 ของแผ่นดินจีนทั้งหมด¹⁷ ในขณะที่ประชากรที่อาศัยอยู่ในมณฑลซินเจียงราว 10 ล้านคนนั้นมีเชื้อชาติทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยชาวยุโรปซึ่งมีบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มก่อการร้ายต่อต้านจีน ได้ก่อเหตุจลาจลในจีนโดยที่ความรุนแรงขึ้นเป็นระลอกจีนถูกปลุกให้หวาดกลัวต่อผลกระทบอันเกิดจากสภาพโซเวียตล่มสลายและนำไปสู่รัฐเกิดใหม่ใน

¹⁵ Dru. C. Gladney, “Central Asia and China: Transnationalization, Islamization, and Ethnicization,” In John L. Esposito, ed., *The Oxford History of Islam*, (Oxford and New York: Oxford University Press, 1992): 432 - 473.

¹⁶ Kevin Sheives, “China Turns West: Beijing’s Contemporary Strategy Towards Central Asia,” *Pacific Affairs* Vol.79 No.2 (Summer 2006): 205-224.

¹⁷ Nicolas Becquelin, “Staged Development in Xinjiang,” op. cit., pp. 358-378.

เอเชียกลาง¹⁸ เป็นเหตุให้ชาวมุสลิมในเอเชียกลาง ประกอบไปด้วย คาซัคสถาน อุซเบกิสถาน ทาจิกิสถาน เติร์กเมนิสถาน และชนกลุ่มน้อยชาวคีร์กีซสถาน ซึ่งเคยอยู่ในสหภาพโซเวียตได้รับเอกราชเป็นรัฐเกิดใหม่ ถือเป็นครั้งแรกในรอบหลายร้อยปี แม้ชาวยูยกูร์จะไม่ได้รับอิสรภาพเหมือนรัฐอื่น ๆ ในเอเชียกลาง แต่การต่อรองเพื่อให้มีอำนาจอธิปไตยเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา นักวิเคราะห์บางรายมองว่าชาวยูยกูร์ในมณฑลซินเจียง มีความทะยานอยากที่จะปกครองตนเอง ทั้งยังซ้อมรบเพื่อต่อต้านจีน

ชนกลุ่มน้อยชาวยูยกูร์พยายามแยกตนเป็นรัฐอิสระมาหลายปี แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ จึงทำให้นักวิเคราะห์บางรายมองว่า สาเหตุที่ไม่ประสบผลสำเร็จอันเนื่องมาจากชาวยูยกูร์ขาดซึ่งผู้นำที่มีแรงดึงดูดจิตใจเฉกเช่น องค์ก้าไลลามะในทิเบต ขณะเดียวกันภายในกลุ่มก่อการร้ายมีความแตกแยกและหลากหลาย ทำให้ขาดศักยภาพในการการเจรจาต่อรอง ขาดเอกภาพในการปฏิบัติการ นอกจากนี้ยังขาดแคลนแหล่งทุนทรัพย์ในการสนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนไหว เช่นได้หวั่น หรือทิเบต¹⁹

นอกจากนี้จำนวนประชากรที่เป็นชาวมุสลิมในมณฑลซินเจียงนั้น ในอัตราร้อยละ 60 ผิดหวังต่อบทบาทของรัฐในประเด็นว่าด้วยความเป็นอัตลักษณ์ของความเป็นชนกลุ่มน้อย (ethnicization of these identities) การปฏิสัมพันธ์ข้ามขอบเขตพรมแดนรัฐ (cross-border Interactions) ความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างกันของชนกลุ่มน้อย (inter-ethnic rivalries) ความขัดแย้งแตกแยกทางศาสนา (religious factionalisms) และความแตกต่างของกลุ่มคนภายในภูมิภาคดังกล่าว²⁰ ชนกลุ่มน้อยหลากหลายเผ่าที่ปรากฏอยู่ในจีนอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้จีนพยายามรักษาเสถียรภาพทางด้านความมั่นคง ซึ่งเห็นได้จากช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมในอดีต ผู้นำจีนสั่งการให้ทำลายมัสยิดหลายแห่งที่มีอยู่ในจีน และนั่นเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชนกลุ่มน้อยมีความต้องการอยากแยกตนเองออกมาเป็นรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง เนื่องจากพวกเขามีความรู้สึกแปลกแยกและมองว่าถูกชาวจีนกดขี่

¹⁸ Richard Weitz, "Averting a New Great Game in Central Asia," *The Washington Quarterly* (Summer 2006): 155-167.

¹⁹ Dewardric L. McNeal, "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism," op. cit., pp. 1-15.

²⁰ Dru. C. Gladney, "Central Asia and China: Transnationalization, Islamization, and Ethnicization" op. cit., pp. 432-73.

อย่างไรก็ตาม ความปรารถนาในการแบ่งแยกดินแดนเป็นรัฐอิสระนำไปสู่การชุมนุมโจมตีของกลุ่มก่อการร้ายที่แพร่กระจายอยู่ในบริเวณดังกล่าว ทำให้จีนต้องส่งทหารไปประจำการในพื้นที่มากขึ้นเพื่อปราบปรามการจลาจล เช่นใน ค.ศ.1995 ฝ่ายความมั่นคงของจีนสามารถยึดอาวุธระเบิด อาวุธปืนพร้อมอาวุธยุทธภัณฑ์อื่น ๆ เป็นจำนวนมาก จากนั้นเดือนเมษายน ค.ศ.1996 ฝ่ายความมั่นคงของจีนสามารถจับกุมผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ก่อการร้ายกว่า 1,700 คน เป็นเหตุให้ในหนึ่งเดือนต่อมาเจ้าหน้าที่ระดับสูงในกองทัพแห่งคณะที่ปรึกษาด้านการเมืองในมณฑลซินเจียง ถูกลอบสังหาร 27 ราย และมีการลอบวางระเบิดในรถโดยสารประจำทางถึงสามครั้งในเมืองอูรูมฉี (Urumqi) เขตปกครองตนเองมณฑลซินเจียง ซึ่งเป็นวันเดียวกับที่มีพิธีฝังศพเต็ง เสี่ยวผิง

ปลาย ค.ศ.1998 จีนเริ่มตระหนักถึงความรุนแรงดังกล่าว ที่นับวันจะควบคุมสถานการณ์ได้อย่างยากลำบาก จีนจึงเริ่มกดดันรัฐในเอเชียกลางเพื่อให้ความร่วมมือในการช่วยให้เบาแสบเกี่ยวกับกลุ่มที่สร้างความเดือดร้อนแก่จีนดังกล่าวข้างต้น²¹ อย่างไรก็ตาม ปัญหาชนกลุ่มน้อยดังกล่าวถือเป็นปัญหาการเมือง ความมั่นคง ทำให้จีนจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือจากรัฐเพื่อนบ้าน ซึ่งประกอบไปด้วยรัสเซีย และเอเชียกลาง ทำให้แต่ละฝ่ายต่างหันมากระชับมิตรต่อกันให้ดียิ่งขึ้นเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคง

2. การสืบทอดอำนาจของผู้นำจีน

การเปลี่ยนผ่านอำนาจจากผู้นำรุ่นที่สอง เต็ง เสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) สู่นำรุ่นที่สาม เจียง เจ๋อหมิน (Jiang Zemin) มีวิกฤตการณ์เทียนอันเหมินใน ค.ศ.1989 เป็นเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ เจียง เจ๋อหมิน ได้รับการผลักดันให้เป็นเลขาธิการพรรค แต่อำนาจในการปกครองยังอยู่ภายใต้ผู้นำเต็ง เสี่ยวผิง หลังจากนั้นในช่วง ค.ศ. 1995 เต็ง เสี่ยวผิงเริ่มมีสุขภาพทรุดโทรม ทำให้เจียง เจ๋อหมิน มีโอกาสในการครองอำนาจของพรรคมากขึ้น²² ภายหลัง เต็ง เสี่ยวผิง ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 นำไปสู่การสืบทอดผู้นำยุคที่สาม เจียง เจ๋อหมิน (Jiang Zemin) เขาได้เสนอแนวคิดใหม่เพื่อพัฒนาประเทศ เรียกว่า **แนวคิดสามตัวแทน** (three represents/ sange daibiao) กล่าวคือพรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องเป็นตัวแทน

²¹ Dewardric L. McNeal, "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism," op. cit., pp. 1-15.

²² จุลชีพ ชินวรรณ, "สาธารณรัฐประชาชนจีนกับการเมืองโลก," เอกสารการสนทนาวิชาการ มหาอำนาจกับการเมืองโลก, เลขที่ 82422 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528), เล่ม 2, น. 491-556.

การขับเคลื่อนผลผลิตจีนให้เกิดความก้าวหน้า เป็นตัวแทนด้านวัฒนธรรมของจีนให้เจริญรุ่งเรือง และเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของมวลชนชาวจีน²³

ในเดือนกันยายน ค.ศ.1997 มีการประชุมสมัชชาสภาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 15 โดยมีเหตุผลสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1. การขึ้นมามีอำนาจสูงสุดในจีนของ เจียง เจ๋อหมิน ภายหลัง เต็ง เสี่ยวผิง ถึงแก่อสัญกรรม
2. ทางสภาถือโอกาสทำความเข้าใจในการวางแผนและปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อมิให้เอื้อประโยชน์แก่รัฐวิสาหกิจมากเกินไป หลังจากหมดยุคของเต็ง เสี่ยวผิงแล้ว ผู้ปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนต่างมีเจตจำนงในการสนับสนุนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ภายในเศรษฐกิจของประเทศและมีบทบาทสำคัญในเวทีระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น²⁴

การดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศของเจียง เจ๋อหมิน มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก จีนเปิดประเทศเพื่อทำการทูตกับประเทศมหาอำนาจเป็นครั้งแรก

ประการที่สอง จีนเริ่มมีส่วนร่วมในการทูตพหุภาคีมากขึ้น บทบาทจีนในการมีส่วนร่วมต่อการเมืองระหว่างประเทศมากขึ้นนั้น สามารถแบ่งออกเป็นลักษณะเด่นได้สองรูปแบบ ดังนี้

1. จีนขยายผลประโยชน์ด้านการทหารเพื่อความมั่นคงมากขึ้นในช่วงหลังวิกฤตการณ์เทียนอันเหมิน การชิงบประมาณด้านการทหารสูงขึ้นในอัตราร้อยละ 11-23 ต่อปี เงินจำนวนมากถูกใช้จ่ายไปกับการจัดซื้อเครื่องบิน รถถัง ขีปนาวุธ และอาวุธยุทโธปกรณ์ทันสมัยต่าง ๆ จากรัสเซีย
2. จีนเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับโลกมากขึ้น ด้วยการเป็นสมาชิกองค์การระหว่างประเทศ เริ่มตั้งแต่การเป็นหนึ่งในห้าของสมาชิกประเทศถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การสหประชาชาติในช่วงปลาย ค.ศ. 1971

²³ June Teufel Dreyer, *China's Political System: Modernization and Tradition*, (United State of America: Pearson Education Inc, 2008)

²⁴ Avery Goldstein, "China in 1997: A Year of Transitions," *Asian Survey* Vol. XXXVIII No.1 (January 1998): 34-52.

หลังจากนั้น จีนมีส่วนร่วมในองค์การระดับภูมิภาคมากยิ่งขึ้น ค.ศ.1986 จีนเป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) และเป็นสมาชิกความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (Asian Pacific Economic Co-operation: APEC) จีนเริ่มให้ความสนใจในการมีส่วนร่วมกับชาติสมาชิกอาเซียน ว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum: ARF) และเริ่มมีส่วนร่วมเชิงรุกใน Track II ซึ่งเน้นในส่วนของฝ่ายสถาบันวิจัย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าร่วมประชุมอย่างไม่เป็นทางการ²⁵

เจียง เจ๋อหมิน ต้องการขยายบทบาททางเศรษฐกิจของจีน ซึ่งเป็นแนวคิดที่สืบเนื่องจากผู้นำตี่ง เสี่ยวผิง เนื่องจากความต้องการดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดการขยายอิทธิพลของจีนในเวทีโลก โดยเจียง เจ๋อหมินได้เจรจากับองค์การการค้าโลก จนทำให้จีนได้เป็นสมาชิกสำเร็จ จากนั้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2001 และทำให้จีนสามารถส่งออกสินค้าไปทั่วโลก โดยไม่ถูกกีดกันและดึงดูดให้เกิดการลงทุนภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น²⁶ อย่างไรก็ตาม จีนถูกรุมเร้าด้วยปัญหาสังคมภายในประเทศ ภายหลังจากการถูกกดดันที่พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ได้แก่ จำนวนคนว่างงานที่เพิ่มมากขึ้น ชนกลุ่มน้อยแบ่งแยกดินแดน การคอร์รัปชัน และช่องว่างในการขยายรายได้ภายในพรรค เป็นต้น²⁷

การสืบทอดผู้นำรุ่นที่ 3 สู่นำรุ่นที่ 4 หู จิ้นเทา ภายหลังจากเจียง เจ๋อหมิน ก้าวลงจากตำแหน่ง ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2002 หู จิ้นเทาได้เปลี่ยนตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจากจู หรงจี (Zhu Rongji) เป็นเวิน เจียเป่า (Wen Jiabao) และให้วู บังกั๋ว (Wu Bangguo) เป็นรองนายกรัฐมนตรี²⁸ ในเวทีระหว่างประเทศนั้น หู จิ้นเทาดำเนินนโยบายต่างประเทศเชิงรุกกับเอเชียตะวันออกและละตินอเมริกา ภายหลังจากที่เขาได้เป็นรองประธานาธิบดีใน ค.ศ. 2001

²⁵ Lowell Dittmer, "Leadership Change and Chinese Political Development," *The China Quarterly* (2003): 903-925.

²⁶ จุลชีพ ชินวรโรจน์, "สาธารณรัฐประชาชนจีนกับการเมืองโลก", น. 491-556.

²⁷ Richard Daniel Ewing, "Hu Jintao: The Making of a Chinese General Secretary," *The China Quarterly* No. 173 (March 2003): 17-34.

²⁸ Richard Kraus, "China in 2003: From SARS to Spaceships," *Asian Survey* Vol. XLIV No. 1 (January/ February 2004): 147-157.

ในมุมมองด้านเศรษฐกิจนั้น หู จิ้นเทา กล่าวว่า “เศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์นั้น กลายเป็นแนวทางที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ อย่างไรก็ตามควรพัฒนาชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากกระแสโลกาภิวัตน์” และยังกล่าวอีกว่า “การพัฒนาเศรษฐกิจคือรากฐานความมีเสถียรภาพของสังคม” โดยเขามองว่าการเข้าไปเป็นสมาชิกในองค์การค้าโลกนั้นทำให้เกิดผลประโยชน์ในระยะยาว เขายังมีความต้องการเพิ่มการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค ซึ่งเห็นว่า “จีนมีศักยภาพที่แข็งแกร่งทางการเงิน และจีนควรมีส่วนร่วมที่จะพัฒนาเศรษฐกิจในเอเชีย”

นอกจากนี้เขายังเน้นจุดยืนของจีนในด้านเศรษฐกิจและด้านการเมืองในเวทีโลกว่าเป็นลักษณะหลายขั้ว เขาสนับสนุนแนวคิดความมั่นคงใหม่ (“new security concept”) โดยเสนอแนวทางให้จีนมีจุดยืนบนเวทีโลกที่มีขั้วอำนาจหลากหลาย หู จิ้นเทา ประกาศว่า “การพัฒนาของจีนนั้นมิได้มีลักษณะที่เป็นภัยคุกคามต่อประเทศใดๆ แต่จะนำมาซึ่งสันติสุขและเสถียรภาพแก่โลก”²⁹ จากคำกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าการสืบทอดผู้นำรุ่นที่สี่ มีการดำเนินนโยบายในลักษณะเปิดประเทศมากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของจีน ทั้งยังเปิดโอกาสให้จีนได้มีส่วนร่วมในเวทีโลกมากขึ้น โดยการเข้าไปเป็นสมาชิกในองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ทำให้จีนได้เรียนรู้การดำเนินการทูตพหุภาคีเพิ่มขึ้น ขณะที่หู จิ้นเทา ดำเนินนโยบายสืบต่อจากเจียง เจ๋อหมิน แต่เศรษฐกิจของจีนในยุคผู้นำรุ่นที่สี่นั้นมีการขยายตัวอย่างมากมาย ทำให้จีนถูกชาติตะวันตกมองว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจนั้น ถือเป็นภัยคุกคามกับนานาประเทศ หู จิ้นเทา จึงพยายามเน้นย้ำว่า “จีนมีการทะยานขึ้นอย่างสันติ และมีได้เป็นภัยคุกคามต่อชนชาติใด”

3. การพัฒนาเศรษฐกิจของจีน

ในอดีตการดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจของจีนมีลักษณะสังคมนิยม กล่าวคือมีการควบคุมจากส่วนกลาง การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมากภายหลังผู้นำรุ่นที่สอง เต็ง เสี่ยวผิง ได้ใช้กลไกตลาดตามนโยบายสี่ทันสมัย³⁰ วัตถุประสงค์เบื้องต้นของยุทธศาสตร์ “การเปิดประตูสู่ตะวันตก” คือการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ โดยมณฑลชินเจียงนั้นมีการพัฒนาในระยะยาว

²⁹ Richard Daniel Ewing, “Hu Jintao: The Making of a Chinese General Secretary,” op. cit., 17-34.

³⁰ Kevin Sheives, “China Turns West: Beijing’s Contemporary Strategy Towards Central Asia,” op. cit., 205-224.

โดยการลงทุน 1 แสนล้านเหรียญสหรัฐ ฯ เพื่อพัฒนาระบบขนส่งรวมทั้งเส้นทางรถไฟเชื่อมต่อกับ คีร์กีซสถานและอุซเบกิสถาน นอกจากนี้ยังมีโครงการสร้างท่อก๊าซจากตะวันตกสู่ตะวันออกใน มูลค่า 15 พันล้านเหรียญสหรัฐ ฯ โดยขยายเส้นทางจากหลุนหนาน (Lunnan) ในบริเวณแอ่งน้ำ ตาริม (Tarim Basin) ของมณฑลซินเจียง ไปถึงนครเซี่ยงไฮ้ เป็นระยะทางถึง 4,200 กิโลเมตร ซึ่งถือเป็นตัวแทนในการวางแผนเพื่อความมั่นคงด้านพลังงานในระยะยาว

ขณะเดียวกัน แอ่งน้ำตาริม (Tarim Basin) ถูกเปิดให้มีการสำรวจเพื่อรับการลงทุนจาก ต่างประเทศใน ค.ศ. 1994 บริเวณดังกล่าวถือเป็นแหล่งผลิตน้ำมันใหญ่เป็นอันดับสี่ของประเทศ ซึ่งสามารถผลิตน้ำมันได้ในปริมาณ 20 ล้านตันต่อปี จนกระทั่งใน ค.ศ. 2005 เจ้าหน้าที่ประเมินว่า สามารถผลิตก๊าซธรรมชาติได้ในปริมาณมากถึง 18 พันล้านลูกบาศก์เมตร และสามารถขนส่งโดย ท่อก๊าซไปสู่ตะวันออกได้ถึง 1.5 หมื่นล้านลูกบาศก์เมตร โดยคาดว่าจะจุได้เพิ่มขึ้นถึง 30 พันล้านลูกบาศก์เมตร ทั้งยังผลิตและขนส่งได้ถึง 20 พันล้านลูกบาศก์เมตร ใน ค.ศ. 2010 มณฑลซินเจียงมีน้ำมันสำรองถึง 2.5 พันล้านตัน และสำรองก๊าซธรรมชาติได้ในปริมาณ 700 พันล้านลูกบาศก์เมตร ในศตวรรษที่ 21 แอ่งน้ำตาริมจะกลายเป็นแหล่งพลังงานสำคัญของ ประเทศ³¹

การปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนดังกล่าว ทำให้จีนมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีการค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น การขยายตัวทางเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ จีนมีความต้องการด้านแร่ธาตุ วัตถุดิบ และตลาดเพิ่มมากขึ้น ทำให้จีนส่งสินค้าไปค้าขายกับ ภูมิภาคคือการค้าความร่วมมือแห่งเซี่ยงไฮ้มากขึ้น เช่นการค้าระหว่างจีนกับรัสเซียใน ค.ศ. 1996 มี มูลค่าการค้าอยู่ที่ 6,849 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ และขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น 46,594 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ใน ค.ศ. 2007 หรือการค้าระหว่างจีนกับคีร์กีซสถานใน ค.ศ. 1996 มีมูลค่าการค้าระหว่างกันอยู่ที่ 30 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ แต่ขยายตัวเพิ่มขึ้นใน ค.ศ. 2007 ถึง 3,357 ล้านเหรียญสหรัฐ ฯ เป็นต้น

4. ความต้องการด้านพลังงานของจีนที่เพิ่มขึ้น

ในทศวรรษ 1990 มีการรวมตัวกันเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น จีนตระหนักดี ว่าจีนกลายเป็นส่วนหนึ่งในระบบเศรษฐกิจโลกมากขึ้น จึงเร่งพัฒนาศักยภาพทั้งด้านการศึกษา การผลิต และการมีแรงงานต้นทุนต่ำ ส่งผลให้จีนกลายเป็นแหล่งดึงดูดความสนใจในเวทีโลก และ

³¹ Nicolas Becquelin, "Staged Development in Xinjiang," op. cit., pp. 358-378.

นำไปสู่การลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น ทำให้มูลค่าการลงทุนภายในประเทศในทศวรรษ 1990 เพิ่มขึ้นเป็น 1 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ฯ ต่อปี

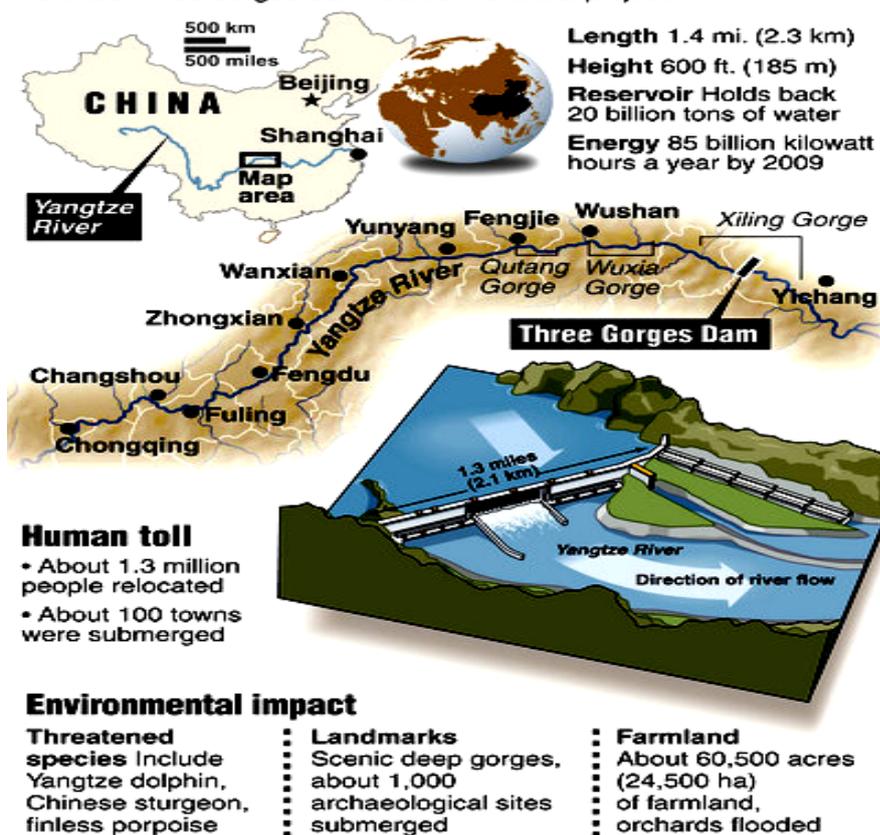
อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของเศรษฐกิจทำให้มีการขยายตัวในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมยานยนต์ ทำให้จีนไม่สามารถผลิตพลังงานให้รองรับความต้องการบริโภคภายในประเทศได้อย่างเพียงพอ จีนจึงเริ่มนำเข้าน้ำมันและทรัพยากรเชิงพลังงานจากต่างประเทศใน ค.ศ. 1993 โดยเฉพาะจากตะวันออกกลาง แต่ภายหลังภูมิภาคดังกล่าวมีความเสี่ยงภัยมากขึ้น ขณะเดียวกันจีนก็มีอัตราในการบริโภคพลังงานน้ำมันภายในประเทศมากขึ้น และถูกจัดให้เป็นผู้นำเข้าน้ำมันในปริมาณมากเป็นอันดับสองของโลก รองจากสหรัฐ ฯ ใน ค.ศ. 2003 เป็นต้นมา การดำเนินการทูตพหุภาคีของจีนทำให้เอเชียกลางเปิดโอกาสให้จีนเข้าไปแสวงหาทรัพยากรทางด้านพลังงาน

เช่นในคาซัคสถานที่มีปริมาณน้ำมันมากที่สุดในเอเชียกลาง และสามารถผลิตได้ถึงหนึ่งล้านสี่แสนสี่หมื่นห้าพันบาร์เรลต่อวันนั้น จีนได้ใช้โอกาสภายใต้การทูตพหุภาคีของจีนด้วยการนำเข้าน้ำมันจากคาซัคสถาน และพยายามเข้าซื้อกิจการโดยการเข้าถือหุ้นรายใหญ่ของบริษัทน้ำมัน จากนั้น ในช่วง ค.ศ. 2004-2005 จีนได้ทุ่มงบประมาณ 4,180 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เพื่อซื้อบริษัทปิโตรคาซัคสถาน ซึ่งมีบ่อน้ำมัน 12 แห่ง และสามารถผลิตน้ำมันดิบได้ปีละ 7 ล้านตัน เป็นต้น

นอกจากนี้ จีนยังพยายามสร้างเขื่อนสามผา (Three George Dam) ซึ่งมีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก เนื่องจากรัฐบาลจีนเชื่อว่าโครงการดังกล่าวจะนำมาซึ่งแหล่งพลังงานไฟฟ้าขนาดใหญ่ แม้ว่าจะมีเสียงโต้แย้งจากทั้งฝ่ายนักวิชาการ และเหล่าประชาชน เพราะเกรงว่าจะเกิดผลกระทบเชิงลบจากการโครงการดังกล่าว แต่รัฐบาลจีนก็ยังคงมุ่งมั่นที่จะสร้างเขื่อนต่อไป (ดูภาพประกอบที่ 5.1)

ภาพประกอบที่ 5.1

เขื่อนสามผา (Three George Dam)

The world's largest dam*China's Three Gorges Dam is a controversial project.*

จีนมีความต้องการสร้าง “เขื่อนสามผา” เพื่อให้ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ 18,000 เมกะวัตต์ ซึ่งมีจำนวนมากกว่าเขื่อนฮูเวอร์ (Hoo-ver) ในสหรัฐฯ ๕ ถึง 20 เท่า การสร้างเขื่อนสามผาเพื่อกั้นแม่น้ำแยงซีเป็นปัญหาที่ถูกหยิบยกมาถกเถียงกันตั้งแต่สมัยผู้นำยุคที่สาม เจียง เจ๋อหมิน ใน ค.ศ. 1993 เนื่องจากโครงการดังกล่าวทำลายเมืองและหมู่บ้านกว่าร้อยหลังคาเรือน และต้องสูญเสียไร่นากว่า 65,000 เฮกเตอร์ ทำให้ชาวจีนจำนวนกว่าหนึ่งล้านสามแสนรายต้องอพยพเพื่อโยกย้ายถิ่นฐาน ช้ำยังส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์บริเวณโดยรอบเขื่อน³²

³² Voice of America-Thai. “ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนสามผากั้นแม่น้ำแยงซีเถียงในประเทศจีน.” (21 September 2008) <<http://www.voanews.com/thai/archive/2007-09/2007-09-28-voa1.cfm>> 28 September 2007.

จีนสนับสนุนให้มีโครงการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ที่สุดในโลก จีนมองว่าเป็นหนทางเดียวที่จะแก้ปัญหาน้ำท่วมของแม่น้ำแยงซี และยังเป็นแหล่งพลังงานขนาดใหญ่เพื่อรองรับเศรษฐกิจของจีนที่กำลังขยายตัว แต่ในปัจจุบันนั้นเขื่อนรองรับปริมาณน้ำจำนวนมาก ทำให้เกิดการกัดเซาะตลิ่งนำไปสู่ปัญหาดินถล่ม ดังนั้น รัฐบาลจีนจึงพยายามหาวิธีแก้ปัญหาโดยเร็ว³³

อย่างไรก็ตามใน ค.ศ. 2007 จีนเริ่มผลิตสินค้าส่งขายลูกค้าทั้งสหรัฐฯ และยุโรป ทำให้ส่วนแบ่งตลาดในด้านการค้าของจีนในเวทีโลกนั้นเพิ่มขึ้นเป็น 4 เท่า และมีอัตราการส่งออกเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 14 เป็นร้อยละ 41 โดยมีสหรัฐฯ และยุโรปเป็นตลาดส่งออกที่ใหญ่ของจีน และยังนำเข้าสินค้าของจีนเพื่อนำไปค้าขายแก่ชาติตะวันตก ทำให้ความต้องการพลังงานของจีนขยายตัวยิ่งขึ้นเพื่อรองรับขนาดเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว³⁴

ผลประโยชน์แห่งชาติจีน

การนำแนวคิดนี้มาใช้ในการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะเห็นได้ว่าการทูตพหุภาคีทำให้จีนได้รับผลประโยชน์แห่งชาติด้านความมั่นคง กล่าวคือปัญหาเส้นเขตแดนที่เคยเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตในอดีต ได้รับการแก้ไขโดยที่ทั้งสองฝ่ายมีความประนีประนอมต่อกันมากขึ้น ด้วยการกำหนดเส้นเขตแดนดังกล่าวในอัตราที่ใกล้เคียงกัน เช่น จีนกับรัสเซียได้แบ่งเส้นเขตแดนบริเวณแถบแม่น้ำอาร์กุน (Argun River) โดยรัสเซียได้ครอบครอง 204 เฮกตาร์ (เท่ากับ 20,400 เอเคอร์ หรือ 2,040,000 ตารางเมตร) ในขณะที่จีนได้ครอบครอง 209 เฮกตาร์ (เท่ากับ 20,900 เอเคอร์ หรือ 2,090,000 ตารางเมตร) และในบางกรณียังสามารถใช้ประโยชน์จากการครอบครองพื้นที่ดังกล่าวร่วมกัน เช่น บริเวณหมู่เกาะหวางมุเหอ (Wangmuhe) หรือ เวอร์คเน-คอนสแตนตินอฟสกี (Verkhne-Konstantinovskii) ของจีนนั้น รัสเซียสามารถร่วมใช้ประโยชน์ได้ เป็นต้น นอกจากนี้จีนกับรัสเซียและรัฐเอเซียกลางยังลดความหวาดระแวงต่อกันด้วยการทำ “ความตกลงว่าด้วยการสร้างความไว้วางใจกันอย่างลึกซึ้งด้านทหารบริเวณเขตแดน” ในวันที่ 26 เมษายน ค.ศ. 1996 ต่อมาจึงลดจำนวนกองกำลังทหารและ

³³ Times online. “Three Gorges Dam is a disaster in the making, China admits.” (10 September 2008) <<http://www.Timesonline.co.uk/tol/news/world/article2537279.ece>> 27 September 2007.

³⁴ Trevor Houser and Roy Levy, “Energy Security and China’s UN Diplomacy,” *China Security* Vol.4 No.3 (Summer 2008): 63-73.

ลดอาชญากรรมบริเวณชายแดนระหว่างกันในวันที่ 24 เมษายน ค.ศ. 1997 ซึ่งทำให้จีนและรัฐภาคีมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น รวมทั้งการร่วมกันแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายข้ามแดน เนื่องจากชนกลุ่มน้อยชาวยุโรปบางส่วนที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนเป็นรัฐอิสระ ด้วยการก่อความไม่สงบภายในประเทศ ทำให้จีนและรัฐภาคีองค์การความร่วมมือแห่งเชียงไฮ้ ริเริ่มแนวคิดในการใช้ข่าวกรองร่วมกันใน ค.ศ. 1998 เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อการร้ายดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือด้านความมั่นคงของจีนและรัฐภาคีแห่ง “เชียงไฮ้ 5” ที่จัดตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1996 ได้ยกระดับเป็น “องค์การความร่วมมือแห่งเชียงไฮ้” ใน ค.ศ. 2001 ขณะเดียวกันความรุนแรงที่มาจากกลุ่มก่อการร้ายได้ขยายตัวมากขึ้น ทำให้จีนและรัฐภาคีมีจุดยืนร่วมกันโดยการลงนามในสนธิสัญญาแห่งเชียงไฮ้ อันมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันต่อต้านกลุ่มก่อการร้าย กลุ่มแบ่งแยกดินแดน และกลุ่มหัวรุนแรงร่วมกัน เมื่อความใกล้ชิดและความไว้วางใจระหว่างจีนกับรัฐภาคีเพิ่มมากขึ้น จึงนำไปสู่การซ้อมรบร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการป้องปรามกลุ่มก่อการร้ายดังกล่าว รวมทั้งการจัดตั้งหน่วยต่อต้านการก่อการร้ายภายใต้องค์การความร่วมมือแห่งเชียงไฮ้ (Regional Anti-Terrorism Structure: RATS) ตลอดจนการลงนามในกฎบัตร เพื่อสร้างความเชื่อมั่นร่วมกัน ทั้งยังขยายความร่วมมือไปในด้านต่าง ๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการทูตพหุภาคีของจีนนั้น แม้ว่าจะเริ่มจากการแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติทางด้านความมั่นคงแล้ว จีนยังได้**ผลประโยชน์แห่งชาติด้านเศรษฐกิจ** จากความร่วมมือดังกล่าว ซึ่งเห็นได้จากการขยายตัวทางการค้าระหว่างจีนกับประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้ เช่นการค้าระหว่างจีนกับคาซัคสถาน มีการขยายตัวอย่างมากจากใน ค.ศ. 1996 มีมูลค่าการค้าระหว่างกันอยู่ที่ 494.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เพิ่มขึ้นเป็น 13,601.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ จีนกับอุซเบกิสถานมีมูลค่าการค้าใน ค.ศ. 1996 จำนวน 177.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ แต่ใน ค.ศ. 2007 ขยายมูลค่าการค้าระหว่างกันมากขึ้นถึง 1,124.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เป็นต้น

ขณะเดียวกัน ความร่วมมือในด้านการลงทุนระหว่างจีนกับรัสเซีย และเอเชียกลาง ทำให้จีนได้รับผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก เช่น การที่จีนร่วมลงทุนกับรัสเซีย ด้วยงบประมาณกว่า 4,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เพื่อสร้างโรงกลั่นน้ำมันในทางตอนเหนือของมณฑลเทียนจิน หรือมณฑลเทียนสิน ใน ค.ศ. 2010 ยิ่งไปกว่านั้น จีนกับรัสเซียยังร่วมกันลงทุนเพื่อสร้างเขตอุตสาหกรรมในบริเวณเมืองปินไห่ ซึ่งจะทำให้สามารถผลิตน้ำมันดิบได้ในอัตรา 10 ล้านตันต่อปี โครงการดังกล่าวคาดการณ์ว่าจะแล้วเสร็จ ใน ค.ศ. 2012 นอกจากนี้ จีนยังได้สร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากเติร์กเมนิสถานมายังมณฑลกว๋างตุ้งของจีน ซึ่งทำให้จีนจะได้รับ

ก๊าซธรรมชาติในปริมาณ 1,300 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี หรือ 1,300 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน โดยใช้งบประมาณกว่า 2,100 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เป็นต้น

การทูตพหุภาคีของจีนต่อรัสเซีย และเอเชียกลาง ทำให้จีนมีความมั่นคงในด้านพลังงานมากขึ้น กล่าวคือ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา จีนบริโภคน้ำมันเฉลี่ยประมาณวันละ 6.5 ล้านบาร์เรล ในจำนวนนี้ต้องซื้อจากต่างประเทศเฉลี่ยวันละ 2.9 ล้านบาร์เรล (สัดส่วนนำเข้าเท่ากับ 44.6% ของปริมาณที่ใช้) จีนมีพลังงานน้ำมันใช้อย่างเพียงพอ เนื่องจากการร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านฝั่งตะวันตกเหล่านี้ มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรน้ำมัน และก๊าซธรรมชาติ ทำให้จีนพึ่งพาน้ำมันจากอ่าวเปอร์เซียน้อยลง และลดความเสี่ยงในความมั่นคงด้านพลังงานของจีนจากความวุ่นวายในตะวันออกกลาง อีกทั้งเอเชียกลางเป็นรัฐที่ไม่มีทางออกทางทะเล (landlocked country) จึงทำให้เส้นทางในการขนส่งน้ำมันของจีนปลอดภัยยิ่งขึ้น

ข้อสังเกตก็คือ ความร่วมมือพหุภาคีในองค์การความร่วมมือแห่งเชี่ยงไฮ้ เป็นการร่วมมือในระดับรัฐบาลต่อรัฐบาลเข้ามารวมตัวกัน เพื่อหวังประสานผลประโยชน์ร่วมกัน รัฐบาลจีนและรัฐอื่น ๆ ที่เป็นภาคีไม่จำเป็นต้องมอบอำนาจอธิปไตยให้กับองค์การส่วนกลาง เช่นเดียวกับความร่วมมือแห่งเชี่ยงไฮ้ ที่มีได้มอบอำนาจอธิปไตย โดยไม่ใช้เสียงส่วนใหญ่ในการผูกมัดสมาชิก เนื่องจากมีหลักการสำคัญในการอยู่ร่วมกัน และแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน โดยรัฐต่างก็ไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน กล่าวโดยสรุป ความร่วมมือแห่งเชี่ยงไฮ้ที่ริเริ่มโดยการทูตพหุภาคีของจีน มีพัฒนาการที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มที่จะขยายความร่วมมือทั้งในหลายมิติ ทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ ทั้งนี้ มีประเทศอื่น ๆ สนใจอยากเข้ามาร่วมมือเพิ่มขึ้น โดยเข้ามาเป็นผู้สังเกตการณ์ ได้แก่ มองโกเลียใน ค.ศ. 2004 ปากีสถาน อินเดีย และอิหร่าน ใน ค.ศ. 2005

สรุป

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีนนั้นนอกจากผลประโยชน์แห่งชาติที่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญอันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกก็มีอิทธิพลต่อการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีนเช่นกัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัยด้านภูมิรัฐศาสตร์ที่จีนมีพรมแดนติดกับเพื่อนบ้าน ไม่ว่าจะเป็นรัสเซียหรือรัฐในเอเชียกลางที่มีพรมแดนเชื่อมต่อกันทำให้การหลังไหลของชนกลุ่มน้อยเข้าสู่จีน และนำมาซึ่งปัญหาการพยายามแบ่งแยกดินแดนเพื่อตั้งตนเป็นรัฐอิสระ ก่อให้เกิดความหวาดระแวงแก่จีน นำไปสู่การปราบปรามกระทั่งเกิดการต่อต้านและกลายเป็นปัญหาที่ไม่สามารถหาทางออกได้ (Deadlock) อย่างไรก็ดี ระบบโลกที่เปลี่ยนผ่านจากยุคสองขั้ว

อำนาจในช่วงสงครามเย็นและสิ้นสุดลงในตอนทศวรรษ 1990 นำไปสู่การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐซึ่งมีทั้งความร่วมมือและความขัดแย้ง

นอกจากนี้ กระแสครอบงำโลกหรือกระแสโลกาภิวัตน์ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศยิ่งขึ้น ปัญหาที่มีสาเหตุจากความขัดแย้งบริเวณพรมแดนรวมทั้งเรื่องชนกลุ่มน้อย ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น นำไปสู่การรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันหาทางออกแห่งปัญหา แม้ประเด็นการก่อการร้ายสากล และการแผ่ขยายอิทธิพลของสหรัฐ ฯ กำลังปกคลุมทั่วเอเชียกลาง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างจีน กับรัสเซีย และรัฐเกิดใหม่ในเอเชียกลางก็ไม่ได้เสื่อมคลายลงแม้แต่น้อย

ขณะเดียวกัน **ปัจจัยภายใน** ซึ่งเป็นภาวการณ์ที่เกิดขึ้นภายในประเทศ ทั้งเรื่องที่เป็นปัญหาข้ามชาติอันส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพด้านความมั่นคงของจีน การขาดแคลนทรัพยากรด้านพลังงานเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงผู้นำจีนและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของผู้นำในแต่ละยุคสมัยของจีน อาจมีลักษณะที่แตกต่างหรือต่อเนื่องจากผู้นำรุ่นก่อนได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับแนวคิดและบุคลิกของการรับรู้จากผู้นำจีน รวมทั้งผลประโยชน์แห่งชาติทั้งด้านความมั่นคง และด้านเศรษฐกิจ

จีนได้เรียนรู้การแก้ปัญหาข้อพิพาทหมู่เกาะสแปรตลีย์จากการรวมกลุ่มในอาเซียน ดังนั้น จีนจึงนำประสบการณ์มาใช้แก้ปัญหาข้อขัดแย้งบริเวณพรมแดนจีน รัสเซีย และรัฐในเอเชียกลาง รวมทั้งการลดปัญหาจากกลุ่มหัวรุนแรงบริเวณมณฑลซินเจียง ที่นับวันจะก่อจลาจลมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ จีนจึงเริ่มหารือกับรัสเซีย และรัฐในเอเชียกลางมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มจากเวที “เซียงไฮ้ 5” ที่เป็นความร่วมมืออย่างหลวม ๆ จนกระทั่งขยายเป็นองค์การในระดับภูมิภาคคือ “องค์การความร่วมมือแห่งเซียงไฮ้” ซึ่งถือว่ามีพัฒนาการก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทั้งยังดึงดูดความสนใจจากประเทศต่าง ๆ มาร่วมเป็นรัฐผู้สังเกตการณ์ อาทิ อิหร่าน มองโกเลีย ปากีสถาน อินเดีย เป็นต้น